

משיעורי הרב קוק עין איה- מסכת ברכות

שיעור מס 2, דפי מקורות

פיסקה נב

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד א

אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין - שנאמר נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו; בימינו - זו תורה, שנאמר: מימינו אש דת למו, ובזרוע עזו - אלו תפילין, שנאמר: ה' עז לעמו יתן. ומנין שהתפילין עוז הם לישראל - דכתיב: וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ותניא, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש. אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין: הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו? אמר ליה: ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. ומי משתבח קודשא בריך הוא בשבחייהו דישראל? - אין, דכתיב: את ה' האמרת היום (וכתיב) וה' האמירך היום. אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם; אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר: ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ.

רש"י מסכת ברכות דף ו עמוד א

עוז לעמו - ומנין שהתפילין עוז הם לישראל - דכתיב וראו וגוי ויראו ממך.

תוספות מסכת ברכות דף ו עמוד א

אלו תפילין שבראש - לפי שיש בהן רוב שם של שם שדי שהשי"ן כתובה בקמט שבבתים והדלי"ת ברצועות...

דברי הרב קוק זצ"ל בעין אי"ה

פעולת התפילין אצלינו היא, שהנהגת השכל והרצון שהם במוח ולב, הם טבעיים ונוטים בטבעם להוציא אל הפועל רק את השלמות הפרטי הנצרך לאדם בחומריותו.

אבל התכלית האמיתית היא שתהי' ההנהגה כולה מכוונת אל התכלית המוסרית, שהוא יסוד עבודת ד' ית'. ע"כ נתנו התפילין במקום המחשבה והרצון לפי המורגש, להטביע שיפעלו הכלים הטבעיים את התכלית המוסרית.

והנה בהנהגה הכללית ג"כ הוא הדין, אנו רואים הסיבות הולכות ומתנהגות ע"פ חפץ עליון. והסיבות הטבעיות מתגלות לעינינו רק לצורך תיקון העולם הטבעי והחומרי. אבל באמת הסוד הפנימי של ההנהגה הטבעית הוא שתצא ההנהגה המוסרית לרום רוח האדם ואת כל הבריאה כולה למדרגה מוסרית רמה ונשגבה מאד, וזהו מכוון בהנחת תפילין דקדב"ה.

אמנם זהו יסודה של תורה וברית ד' עמנו, שהשלמות המוסרית בעולם לא תצא לפעלה כ"א ע"י ישראל. וכביאור הנביאים ע"ה "ואצרך ואתנד לברית עם". ע"כ בתפילין דמרי עלמא כתיב שבחייהו דישראל, ושלא תאמר שרק התכלית הוא חשוב כן, אבל בכח הפעולות אינו נמצא תמיד התכונה של ההבאה אל השלמות המוסרי. ע"כ אמר וכולהו כתובין באדרעי. שמורה על הפעולות. וזהו כל מקום קבלת תפילות.

ויסוד ההשגחה להיותו יתברך אוהב צדיקים וישרי לב ושונא רשעים. הכל הוא מפני שתכלית כל הבריאה הוא ההשתלמות המוסרית. ע"כ כל הדברים והאחרות שמביאים אל המצב המוסרי שישתלם בין בני"א, א"א שתחסר מהנהגתו ית.

1. תהלים פרק ק

(א) מזמור לתודה הריעו ליקוץ פלהארץ :

(ב) עבדו את יקוץ בשמחה באו לפניו ברננה :

(ג) דעו פיקוץ הוא אלהים הוא אעשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו :

א. פרשת שמע, דברים פרק ו

(ד) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד : (ה) ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך :
(ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך : (ז) ושננתם לבניך ודברתם בם בשבתך
בביתך ובלקחתך בדרך ובשכבך ובקומך : (ח) וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפת בין עיניך : (ט)
וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך :

ב. פרשה והיה אם שמוע, דברים פרק יא

(יג) והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו
בכל לבבכם ובכל נפשכם : (יד) ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך
ויצחקך : (טו) ונתתי עשב בשדה לבהמתך ואכלת ושבעת : (טז) השמרו לכם פן יפתה לבבכם
וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם : (יז) וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא
יהיה מטר והאדמה לא תתן את ביולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר ה' נתן לכם : (יח)
ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין
עיניכם : (יט) ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלקחתך בדרך ובשכבך ובקומך :
(כ) וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך : (כא) למען ירבו מיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע
ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ :

ג. פרשת קדש, שמות פרק י"ג

(א) וידבר ה' אל משה לאמר : (ב) קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי
הוא : (ג) ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד
הוציא ה' אתכם מזה ולא יאכל חמץ : (ד) היום אתם יצאים בחדש האביב : (ה) והיה כי יביאך ה'
אל ארץ הפנעני והחתי והאמרי והחוי והיבוי אשר נשבע לאבותיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש
ועבדת את העבדה הזאת בחדש הזה : (ו) שבעת ימים תאכל מצות וביום השביעי חג לה' : (ז) מצות
יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך : (ח) והגדת לבניך ביום
ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים : (ט) והיה לך לאות על ידך ולזיכרון בין עיניך
למען תהיה תורת ה' בפיו פי ביד חזקה הוצאך ה' ממצרים : (י) ושמרת את החוקה הזאת למועדה
מימים ימימה :

ד. פרשת והיה כי יביאך, שמות פרק יג

(יא) והיה כי יביאך ה' אל ארץ הפנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך : (יב) והעברת כל פטר
רחם לה' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה' : (יג) וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא
תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה : (יד) והיה כי ישאלך בנד מחר לאמר מה זאת ואמרת
אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים : (טו) ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל
בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על כן אני זבח לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור
בני אפדה : (טז) והיה לאות על ידך ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים :

3. עידן האינטרנט מתאפיין בנגישות לאין-סוף מידע. ואולם אדם המעוניין להשתנות לא די לו
שיוסיף ידע, דרוש לו שינוי תודעתי. המודעות היא הדרך שבה האדם מתבונן במציאות וחווה
אותה. שינוי תודעתי בא מתוך שינוי היסודות המכוננים שדרכם האדם תופס את המציאות. ידע
הוא אכן אחד האמצעים שאפשר לעצב דרכם את היסודות האלה, אולם לצורך כך נדרשת הפנמה
עמוקה שלו. הפנמה זו היא משמעותה המקורית של המילה 'ידע', שפירושה לא רק קליטה של
אינפורמציה אלא גם החיבור העמוק של האדם אליה. ספר התניא מדייק בבחירת התורה במילה

ידעי' בתיאור יחסי אישות: 'והדעת הוא מלשון וְהָאָדָם יָדַע אֶת חָוָה' (בראשית ד, א), והוא לשון התקשרות והתחברות, שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד' (תניא פרק ג'). רעיון זה נשקף גם בזיקה בין המילים 'ידעי' ו'מודעות'. הקשר בין המילים אינו מובן מאליו. באנגלית, לדוגמה, אין קשר בין שתי המילים; ידע הוא information או knowledge, ואילו מודעות היא consciousness.

4. טעם המצווה

בהגות היהודית נמצאו התייחסויות רבות ושונות לטעם מצוות הנחת תפילין.

על פי הכוזרי (מאמר שלישי אות א - ל) התפילין הן אמצעי לחבר את תודעתו של האדם לעניין האלוהי, באשר כתוב בהם, יחוד השם, שכר ועונש, הן זכר ליציאת מצרים, שהיא ראייה שאין לדחותה על התחברות האלוה לנבראים, השגחה עליהם, וידיעה במעשיהם, ולכן יש להניח את התפילין על הראש - שהוא מקום המחשבה והזיכרון, ולהניח תפילין על היד - כנגד הלב שהוא מקור הכוחות.

הרמב"ם (הלכות תפילין, פרק ד') מייחס להנחת תפילין השפעה רבה על התנהגותו של האדם, וכך הוא כותב: "קדושת תפילין קדושתן גדולה היא, שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה, ואינו מהרהר מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק."

לפי ספר החינוך (מצווה תכא), האדם אף שהוא בעל נפש ושכל, בטבעו באשר הוא בעל גוף נמשך אחרי התאוות והיצרים, והוא צריך תזכורת ושומרים שיעזרו לו לזכור שיש לו נשמה וצלם, והתפילין הקשורות ליד ולראש הן חלק מהתזכורות הללו. תפילין של יד למען נחדל מעושק ידינו, ותפילין של ראש, כדי שלא נתור אחרי עינינו ואחרי יצר מחשבות לבנו. הכהנים והלויים בשעת עבודתם במקדש היו פטורים מתפילין.

על פי המהר"ל מפראג (נצח ישראל, פרק ז', עמ' מז-מח), התפילין הם חפץ קדוש, שמטרתו לגרום לאדם לדבקות עם אלוהים, בזה שהם מונחים כנגד מרכזי החיוניות שלו - המוח והלב, ומזרימים לו אנרגיית חיים, ופועלים על האדם בדומה למקוה טהרה. עוד הוא קושר בין הקדושה לבין היופי, וסובר שלכן נקראו התפילין 'פארי'.

על פי הרב קוק (בספר חבש פאר), התפילין הן כסוללות חשמליות למכון רוח הקודש של עם ישראל והם מפיחים רוחניות באנשים המניחים אותם.

5. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ז עמוד א

והסרתי את כפי וראיתי את אחרי - אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא: מלמד שהראה הקדוש ברוך הוא למשה קשר של תפילין.